

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

САВЧУК ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 346.5(477):336.73

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕБАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ З
УРАХУВАННЯМ АДАПТАЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

12.00.04 «Господарське право;
господарсько-процесуальне право»

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент **Глібко Сергій Васильович**, Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, директор.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Устименко Володимир Анатолійович**, Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України, директор; член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України.

– кандидат юридичних наук, доцент **Петруненко Ярослав Вікторович**, Національний університет «Одеська юридична академія», професор кафедри господарського права і процесу.

Захист дисертації відбудеться 05.05.2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська 84-А.

Автореферат розіслано 02 квітня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Р. Дашковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У даний час в Україні спостерігається тенденція до активного розвитку небанківських фінансових установ.

У сучасних кризових умовах правове регулювання та контроль (нагляд) за діяльністю небанківських фінансових установ при наданні кредитних послуг має бути максимально ефективним. В цьому ж аспекті, за умов реалізації політики євроінтеграції належний розвиток сфери небанківських фінансових послуг неможливий без імплементації до положень національного законодавства відповідних міжнародних вимог.

Важливим аспектом є та обставина, що Україна знаходиться у стані реформування фінансової системи, що пов'язане з об'єднанням в межах Національного банку України функцій регулятора ринку фінансових послуг (крім ринку цінних паперів). У зв'язку з цим, постає питання про формування в Україні системи законодавства щодо комплексного та гармонійного регулювання ринку фінансових послуг, в тому числі кредитних послуг небанківських установ, захисту споживачів цих послуг та наближення рівня їх надання до відповідних вимог права ЄС.

Актуальність обраної теми пояснюється також відсутністю в Україні належної системи ризик-орієнтованого нагляду за небанківськими фінансовими установами. Для переважної більшості суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у зазначеній сфері, відсутня затверджена на нормативно-правовому рівні система обліку та надання інформації. Ця обставина негативним чином впливає на захист прав їх клієнтів (споживачів) та на прозорість всієї системи цієї галузі економіки. Також прозорість відсутня і у системі управління небанківських фінансових (кредитних) установ.

Важливим завданням є визначення належної системи фінансових послуг та безпосередньої класифікації фінансових послуг з надання кредитних послуг.

У зв'язку з існуванням в Україні позитивного досвіду ризик-орієнтованого регулювання банківської сфери постає питання про відповідне залучення та уніфікацію системи регулювання фінансових послуг небанківських фінансових установ на підставі спільних принципів ризик-орієнтованого підходу з ринком банківських послуг.

Додатково, актуальність цього дослідження обґрунтовується необхідністю на законодавчому рівні врегулювати співвідношення господарської компетенції фінансових установ на ринку кредитних послуг, удосконалити термінологічне закріплення видів фінансових послуг, визначити шляхи стабілізації кредитного ринку, усунути порушення відповідного законодавства, що призводило до постійних конфліктів та

зловживання правами учасників ринку кредитних послуг.

Проблеми правового регулювання здійснення кредитування небанківськими фінансовими установами досліджували відомі вчені такі як: Л. Л. Баланюк, Ю. В. Білоусов, Н. Л. Бондаренко-Зелінська, І. В. Борисов, О. М. Вінник, О. Д. Вовчак, Я. З Гаєцька-Колотило, Н. О. Герасименко, Х. А. Григор'єва, Р. А. Джабраїлов, А. А. Довгополик, Т. С. Гудіма, Н. Б. Загорняк, О. Зельдіна, Р. В. Мавліханова, А. В. Майфат, Н. Ф. Ментух, А. В. Мягкий, Я. В. Петруненко, І. В. Першина, В. Я. Погребняк, В. В. Резнік, М. В. Семенова, Н. О. Славова, В. А. Устименко, А. В. Хомутенко, О. Хрімлі, І. А. Шамрай, В. С. Щербина, В. П. Янишен.

Також, в роботі використані праці провідних вчених економічних наук, таких як : Н. В. Архирейська, Р. Й. Бачо, Н. В. Валенюк, Н. І. Векрсьаль, Ю. В. Вітка, Н. М. Внукова, Л. О. Гаряга, С. В Глущенко, К. Д. Гурова, М. Денисенко, К. Ф. Ковальчук, І. В. Колупаєва, О. О. Луцишин, Л. А. Негребецька, Ю. В. Ніколаєнко, А. О. Пантелеймоненко, Н. Н. Пойда-Носик, Л. М. Прийдун, Л. Л. Тарангул, В. М. Харабара, А. О. Холодилова, О. Л. Шелест.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертація виконана у Науково-дослідному інституті правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України відповідно до фундаментальних науково-дослідних програм «Правове забезпечення гармонізації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу» (номер державної реєстрації № 0117U005075) та «Правове забезпечення функціонування Національної інноваційної системи в сучасних умовах» (номер державної реєстрації № 0117U002507). Тему дисертації затверджено вченою радою інституту (протокол № 11 від 11 листопада 2014 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є здійснення аналізу стану законодавчого регулювання ринку кредитних послуг, господарської компетенції надавачів кредитних послуг, правового стану їх споживачів та механізму захисту їх прав. Дослідження цих проблем надасть можливість чітко визначити систему надання кредитних послуг небанківськими фінансовими установами.

Відповідно до вказаної мети поставлені такі завдання:

- визначити існуючі проблеми ринку кредитних послуг небанківських фінансових установ та напрями їх усунення з урахуванням права та законодавства ЄС;
- визначити підґрунтя здійснення кредитних послуг небанківськими фінансовими установами, їх мотиваційну складову та можливі наслідки, ризик-орієнтованого нагляду за учасниками ринку кредитних послуг;
- дослідити та запропонувати термінологічну уніфікацію правових

категорій на ринку кредитних послуг небанківських фінансових установ;

- провести аналіз господарської компетенції небанківських фінансових установ щодо надання кредитних послуг;

- дослідити статус споживачів кредитних послуг небанківських фінансових установ та визначити достатність інформаційного забезпечення їх прав, усунення протиріч та зрівняння в правах позичальників споживчих кредитів як в банківських, так і в небанківських установах.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять міждисциплінарний і комплексний підходи. Міждисциплінарний підхід заснований на використанні теоретичних розробок юриспруденції, філософії, історії та економічної теорії, які сприяли всебічному дослідженню умов діяльності на ринку фінансових послуг, розумінню механізму регулювання певних явищ, виявленню їх впливу на учасників ринку фінансових послуг в сфері кредитування. Комплексний підхід дозволив виявити і розкрити багатогранність учасників ринку фінансових послуг у сфері кредитування, показав взаємодію правового регулювання з іншими засобами впливу у фінансовій сфері. Подібні підходи обумовили вибір відповідних загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів: діалектичний, герменевтичний, системно-структурний, структурно-функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий, метод теоретичного моделювання та формально-логічні методи.

Так, діалектичний метод дав змогу розглянути предмет дослідження з урахуванням різних аспектів у їхній єдності та суперечності. Герменевтичний метод використовувався під час тлумачення вітчизняного і зарубіжного законодавства в аспекті уточнення правових понять та підходів до правового регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням діяльності небанківських фінансових установ.

Застосування системно-структурного і структурно-функціонального методів сприяло розкриттю правовідносин, пов'язаних з місцем учасників ринку фінансових послуг в сфері кредитування в економіці України.

Історико-правовий метод використовувався при висвітленні питання щодо змін правового регулювання учасників ринку фінансових послуг в сфері кредитування. Порівняльно-правовий метод застосовувався для аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання створення та функціонування учасників ринку фінансових послуг в сфері кредитування, їх підтримки та нагляду за їх діяльністю.

Важливу роль у роботі відіграв також метод теоретичного моделювання, який використовувався для розробки окремих пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності учасників ринку фінансових послуг в сфері кредитування. Формально-логічні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція, порівняння, узагальнення тощо) допомогли спрогнозувати перспективи правового регулювання учасників ринку

фінансових послуг в сфері кредитування.

Теоретичним підґрунтям роботи є наукові праці у галузі економічної теорії, філософії та юриспруденції. Емпіричну базу дослідження становлять вітчизняне і зарубіжне законодавство, доповіді і експертні висновки, аналітичні та статистичні матеріали, довідкова література.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою в господарсько-правовій доктрині комплексною науковою працею, у якій з'ясовано специфіку діяльності та державного регулювання небанківських фінансових установ. Н підставі системного аналізу та норм чинного законодавства України, обґрунтовані нові наукові положення, що вносяться на захист, й підготовані рекомендації з удосконалення доктринальних і законодавчих підходів до сутності та діяльності небанківських фінансових установ з надання кредитних послуг.

Уперше:

- запропоновано визначальним для системи правового регулювання кредитного ринку послуг небанківських фінансових установ як критерій вважати «кредитний характер» цих послуг. Поєднуючим для всіх видів діяльності небанківських фінансових установ є «кредитні послуги». На підставі терміну «кредитних послуг» необхідно виокремлювати «ринок кредитних послуг» небанківських фінансових установ;

- запропоновано, з метою адаптації законодавства України до права ЄС ввести таку інституційну структуру небанківських фінансових установ, яка б здійснювала надання кредитних послуги. Встановлено, що термін «фінансові установи» буде поєднуючим для всіх ринків фінансових послуг. Термін «кредитні установи» є загальним для банків, кредитних спілок, ломбардів, фінансових компаній, лізингових компаній, факторинговим компаніям. Запропоновано, що одна з ключових послуг – залучення коштів фізичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення може здійснюватися тільки кредитними союзами та фінансовими компаніями, які повинні стати учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У інших кредитних установ буде тільки право залучення коштів в юридичних осіб та здійснення кредитних послуг.

- виявлено залежність обсягу ризиків, в тому числі правових, в діяльності небанківських фінансових установ при наданні кредитних послуг, від збільшення впливу на публічні та приватні інтереси та необхідності посилення регулювання та ризик-орієнтованого нагляду за цими фінансовими установами.

- запропоновано, при посиленні ризик-орієнтованого нагляду передбачити таку правову модель розширення ліцензії надавачів послуг, при якій збільшення послуг відбувається у дозвільному порядку при виконанні ліцензійних умов, враховуючи позитивну діяльність за декілька

звітних років фінансових установ;

- запропоновано здійснювати Національним банком України формування методики визначення ризиків порушення прав споживачів кредитних послуг небанківських фінансових установ на основі узагальнення уразливостей прав споживачів та прогалин в законодавстві. Відповідні результати узагальнень порушень прав споживачів та ризиків повинні оприлюднюватися регулярно;

- запропоновано в нормах Закону України «Про споживче кредитування» передбачити визнання споживчих кредитів нікчемними у випадку надання їх неплатоспроможним споживачам або без оцінки їх кредитоспроможності, додатково із заборорою нарахування та стягнення відсотків, неустойки зі споживачів.

Удосконалено:

- теоретичну модель, відповідно до якої кредитні установи можуть залучати фінансові активи фізичних осіб із зобов'язанням щодо їх наступного повернення, при розповсюдженні на такі кредитні установи усіх адміністративних та пруденційних форм регулювання, в тому числі участі у Фонді гарантування вкладів громадян, здійснення резервування активних операцій, встановлення та підвищення економічних нормативів;

- правовий механізм застосування платформи ADR (alternative dispute resolution) (ODR – online dispute resolution), який необхідно вводити для розгляду спорів споживачів з надавачами кредитних послуг у споживчих асоціаціях, об'єднаннях громадян, для малих та середніх підприємств, у торгово-промислових палатах та при органах місцевої влади за рахунок бюджетного фінансування на підставі прийнятого Закону про відповідну національну програму. Запропоновано передбачити проведення акредитації органів та організацій, які будуть брати участь в розгляді спорів, Національним банком України;

- механізм відповідальності надавачів фінансових послуг при якому відповідальність небанківських фінансових установ повинна підлягати обов'язковому страхуванню на випадок зловживань від імені надавачів уповноваженими ними фінансовими посередниками, колекторами, довіреними особами, та порушень в результаті їх діяльності останніх прав споживачів;

- механізм обов'язкового локального регулювання надання кредитних послуг розробленими положеннями про послуги в небанківських фінансових установах, які, задля набуття їх чинності, повинні бути подані в Національного банку України на реєстрацію та в подальшому розміщені на відповідному сайті НБУ як регулятора.

Набули подальшого розвитку:

- положення про напрями державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ при наданні кредитних послуг та про

здійснення пруденційного нагляду за діяльністю небанківських кредитних установ, який повинен враховувати загальну присутність всіх видів ризиків кредитних установ та посилюватися при збільшенні ризиків в їх діяльності. Запропоновано врахувати в їх діяльності також показники результатів виконання зобов'язань за кредитними послугами споживачами, а рейтинги надавачів кредитних послуг повинні обов'язково відображатися в бюро кредитних історій та кредитних рейтингових агенціях. Встановлено, що порядок внесення інформації до кредитних рейтингових операцій повинен визначатися Національним банком України. Участь надавачів кредитних послуг у відповідних кредитних рейтингових агенціях є обов'язковою для одержання будь-якої ліцензії в Національному банку України.

- положення, що посилення ризик-орієнтованого нагляду за фінансовими установами - надавачами кредитних послуг необхідно здійснювати при комплексному врахуванні публічних, приватних інтересів та наявності кредитних та інших ризиків діяльності відмінних небанківських фінансових установ. Встановлено, що додатковими критеріями можуть бути ступінь довіри в корпоративній структурі організаційно-правової форми надавачів послуг, сукупність кредитних послуг та пов'язаних додаткових послуг з ними. Запропоновано, що в законодавчому регулюванні необхідно відстоювати принцип: чим «економічно слабкіший» споживач та віддалений від корпоративного управління надавача послуг, тим більше ризиків повинно бути усунено економічними нормативами регулятора ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації є вагомим внеском у теорію господарського права й можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення положень Господарського кодексу України та інших нормативних актів, що регулюють діяльність небанківських фінансових установ;

- у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання діяльності з надання кредитних послуг;

- у правозастосовній діяльності – шляхом їх застосування у своїй діяльності регуляторами, судовими органами при розгляді відповідних категорій справ, іншими суб'єктами під час здійснення професійної діяльності;

- у навчальному процесі – при підготовці навчальних програм, відповідних спецкурсів, написанні підручників і навчальних посібників із курсу «Господарське право».

Апробація результатів дисертацій. Дисертація виконана й обговорена на засіданні вченої ради. Окремі положення роботи доповідалися автором на 7 науково-практичних конференціях: «Актуальні напрями правового забезпечення інноваційної та інвестиційної політики в

Україні» (14 листопада 2014 року, м. Харків); Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарської діяльності в сучасних умовах (25 травня 2018 року, м. Харків); Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку (24-25 серпня 2018 року, м. Запоріжжя); «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (7-8 вересня 2018 року, м. Київ); «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини вітчизняний та зарубіжний досвід» (16-17 листопада 2018 року м. Харків); «Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми України в період Євроінтеграції» (30 листопада 2018 року, м. Кропивницький); «Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах» (17 травня 2019 року, м. Харків).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наукових праць: 7 наукових праць, з яких 6 опубліковано у фахових виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України (зокрема, 6 статей у виданнях, які включені до переліку міжнародних наукометричних баз даних), 1 стаття в науково-періодичному виданні іншої держави, а також в тезах наукових доповідей, зроблених на 7 наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять 5 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 208 сторінки, із яких 182 сторінки основного тексту. Список використаних джерел складається із 231 найменувань на 26 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність проведеного дослідження, стан його наукової розробленості, предмет, об'єкт, мета та завдання; викладені методологічна та теоретична основи роботи, положення, що характеризують її наукову новизну; розкривається теоретичне та практичне значення роботи.

Розділ 1. «Господарсько-правове регулювання діяльності з надання кредитних послуг небанківськими фінансовими установами» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Функціонально-інституційна характеристика ринку небанківських кредитних послуг в напрямі адаптації до права ЄС» розглянуто співвідношення більшості правових категорій ринку кредитних послуг та проблеми з переліком фінансових послуг, які можуть вважатись кредитними послугами. Окремо проаналізовано випадки виключені з загального регулювання діяльності кредитних установ в ЄС на підставі

Директиви 213/36/ЄС. Відмічено, що для системного розуміння кредитних операцій необхідно поєднувати в термінологічному інструментарії усі категорії з ринків капіталу, ринків фінансових послуг та банківських послуг.

Існуючі співвідношення фінансових послуг різних видів фінансових установ дозволяє узагальнити їх діяльність під терміном «кредитні послуги» на підставі кредитного характеру окремих фінансових послуг небанківських фінансових установ.

Визначальним для посиленого нагляду та регулювання діяльності фінансових установ на ринку кредитних послуг є здійснення залучення коштів (або за ст. 1058 ЦК України – банківського вкладу). Така діяльність може бути використана як критерій розмежування спеціальної господарської компетенції фінансових компаній, які можуть здійснювати кредитні послуги без залучення коштів фізичних осіб, та небанківських кредитних установ, які будуть здійснювати кредитні послуги використовуючи як власні, так і залучені кошти юридичних осіб.

Розглянуто правові проблеми співвідношення спеціальної господарської компетенції небанківських фінансових установ, що надають кредитні послуги, та визначені проблеми термінологічних суперечностей між видами їх діяльності. З'ясовано, що такі фінансові установи як кредитні спілки, ломбарди, фінансові компанії, суб'єкти господарювання, що надають лізингові послуги, в тому числі лізингові компанії, функціонують в неузгодженій системі видів господарської діяльності, які здійснюються цими фінансовими установами.

Встановлено, що гармонійне регулювання таких послуг та термінів як: «залучення коштів», «фінансовий кредит», «надання коштів у позику», «надання гарантій», «факторинг», «фінансовий лізинг», «позика» може здійснюватися також через використання кредитного характеру усіх послуг на кредитному ринку та поєднуватися спільним господарсько-правовим регулюванням. Крім того, правовою основою для узгодження суперечностей в законодавстві є адаптація законодавства України до права ЄС, в тому числі до Директиви 2013/36/ЄС.

Розглянуто особливості регламентування виключення з сфери дії Директиви 2013/36/ЄС окремих кредитних установ на прикладі ощадно-кредитних асоціацій Естонії, кредитних спілок Латвії, ощадно-кредитних спілок Польщі. Встановлено, що виключення ґрунтуються на особливостях управління цими організаціями та наявності ризиків діяльності кредитних установ. Відносини між учасниками та самими юридичними особами мають довірчий характер, діяльність установ спрямована, найперше, на задоволення інтересів їх членів, що мінімізує ризики та встановлює вимоги з їх забезпечення. При цьому, наглядові органи зовсім не втрачають функції нагляду за переліченими кредитними установами, пруденційний нагляд зберігається на національному рівні, а вимоги Директиви 2013/36/ЄС

розповсюджуються в частині регламентування свободи надання послуг та контролю на території держав-членів ЄС та розробки на підставі Регламенту ЄС 1093/2010 стандартів обміну здійснення реєстрації та послуг.

Зроблено висновок, що розповсюдження на відповідні фінансові установи України Директиви 2013/36 ЄС також потребує певних виключень, але не в таких обсягах як в ЄС. В тому числі не розповсюдження вимог про початковий власний капітал розміром 5 млн. євро, оскільки це поставить в нерівні умови невеликі та крупні фінансові установи, в тому числі банки.

У підрозділі 1.2. «Реалізація господарсько-правового регулювання діяльності небанківськими фінансовими установами на ринку кредитних послуг» досліджено, що формами регулювання діяльності фінансових установ є такі:

- державна реєстрація суб'єктів господарювання та включення в державний реєстр фінансових установ;
- ліцензування діяльності кредитних установ та застосування заходів впливу;
- контроль за якістю корпоративного управління;
- здійснення фінансового моніторингу за фінансовими операціями кредитних установ;
- контроль за додержанням антимонопольного законодавства України;
- контроль за структурою власності;
- встановлення участі в СРО;
- забезпечення функціонування системи бюро кредитних історій та рейтингових агенцій.

Досліджено, що в Директиві 2013/36/ЄС головною метою та предметом є координація національних положень, що стосуються регулювання доступу до ринку кредитних установ та інвестиційних фірм, способів їх управління та сферу нагляду, запропоновано єдиний наглядовий механізм, який повинен забезпечити, щоб політика Союзу, яка стосується пруденційного нагляду за кредитними установами, реалізовувалась послідовно та ефективно.

Серед системи напрямів регулювання діяльності кредитних установ ця Директива передбачає такі особливі напрями регулювання, які необхідно врахувати при визначенні управління кредитними установами в Україні:

1) формування ефективних засобів захисту заощаджень та створення рівних умов конкуренції між кредитними установами, застосування заходів щодо координації нагляду;

2) спрямованість на забезпечення платоспроможності установ та ефективного режиму адміністративних стягнень та інших адміністративних заходів, які повинні бути ефективними, пропорційними та стримуючими;

3) для забезпечення діяльності кредитних установ та інвестиційних фірм необхідно встановити власний капітал, який, з урахуванням ризиків (яким вони схильні або можуть бути схильні), є адекватний за розміром, якістю та розподілом;

4) забезпечення стійкості та різноманітності банків та інших кредитних установ в ЄС, яка повинна відповідати інтересам громадян Союзу. Заохочення дрібної банківської діяльності, така як діяльність кредитних спілок та кооперативних банків;

5) запровадження основоположних принципів та стандартів для забезпечення ефективного нагляду з боку органу управління, надання можливості компетентним органам контролювати адекватність механізмів внутрішнього управління кредитних установ;

6) застосовування прозорості та відкритості в процедурі призначення членів органу управління та врахування їх ділової репутації;

7) зменшення залежності від зовнішніх кредитних рейтингів шляхом заохочення установи використовувати внутрішні рейтинги, а не зовнішні кредитні рейтинги. Заохочення розвитку кредитування на основі інформації, отриманої від постійних ділових відносин з клієнтами.

Відмічені напрями необхідно вважати орієнтирами для формування адекватної політики щодо державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ.

У підрозділі 1.3. «Статус клієнтів фінансових установ на ринку кредитних послуг, споживче кредитування та судова практика» розглянуто теоретичні положення та практику, в тому числі судову щодо визначення правового статусу споживача, та запропоновано відносити до ознак, які визначають статус споживача, таке: праводієздатність фізичної особи в правовідносинах з підприємцями; ці правовідносини не пов'язані з його професією; правовідносини характеризуються спеціальним захистом в публічних інтересах та забезпеченням інформаційних прав.

Фактичний стан захисту прав споживачів починається з декількох етапів реалізації інформаційних прав (реклама, ознайомлення з послугою, перемовини та укладання договору, внаслідок внесення до нього змін), порядку виконання договору та його розірвання порядку розгляду спорів.

Визначена ефективність реалізації норм законодавства про інформацію, яка надається споживачу до укладання споживчого кредиту.

Як основну проблему відмічено те, що: 1) значна кількість позичальників не вдаються в проблеми з розповсюдження інформації для споживачів та можливого завульованого введення в оману з відсотковими ставками по кредиту; 2) масове оформлення кредитів здійснюється на суму до розміру мінімальної заробітної плати, які виключаються зі сфери дії Закону України «Про споживче кредитування» за переліком виключень в ст. 3 Закону України «Про споживчий кредит». В статті 9 Закону «Про

фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» містяться мінімальні вимоги щодо одержання інформації. Для аналізу споживчого кредитування об'єктами дослідження стали фінансові установи, які могли перебувати в будь-яких рейтингах, які проводили масову рекламу після набуття чинності змін статтю 9 Закону України «Про споживче кредитування» щодо надання інформації про споживчий кредит.

Дослідженням підтверджується незадовільний стан захисту прав споживачів при наданні небанківських кредитних послуг і відсутність комплексної системи захисту. Запропоновано ввести обов'язкове формування мережі організацій третейських судів для розгляду спорів з споживчих кредитів на платформи ADR. Розгляд спорів в державних судових органах, в арбітражу та за процедурою ADR забезпечує належний комплексний захист статусу споживача та доповнює перевантажену судову систему при захисті громадян-споживачів.

В якості найпроблемніших напрямків реалізації статусу споживачів проаналізовано можливості формування в Україні системи позасудового розгляду спорів на електронних платформах та посилення інформаційного забезпечення кредитних відносин за участю споживачів.

Аналіз інформації по країнам ЄС щодо альтернативних (позасудових) електронних (цифрових) способах розгляду спорів з участю споживачі дозволяє відмітити таке. Згідно проаналізованих даних в країнах ЄС існує 1 центр арбітражу і медіації міжнародної організації, в якості державної установи або утворені при державних органах відповідні підрозділи в 24 країнах, в 5 країнах ЄС діють неурядові органи розгляду спорів, в тому числі ADR, в 4 країнах відсутні недержавні альтернативні органи розгляду споживчих спорів.

Запропоновано використовувати на ринку фінансових послуг України для розгляду спорів правовий механізм платформи ODR (ADR), який необхідно вводити для розгляду спорів споживачів з надавачами кредитних послуг при споживачах асоціаціях, об'єднаннях громадян, малих та середніх підприємств, торгово-промислових палатах та при органах місцевої влади за рахунок бюджетного фінансування на підставі прийнятого Закону про відповідну національну програму.

Розділ 2. «Особливості правового статусу фінансових установ на ринку небанківських кредитних послуг» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Господарська компетенція небанківських фінансових установ на кредитному ринку» Серед цих наукових поглядів можливо виділити дві групи. Одна група йде по шляху наявності класичних для економічної науки суб'єктів-фінансових посередників, більшість яких не існує в Україні. Представники другої групи використовують в більшості законодавчу термінологію. Але й при цьому більшість авторів виокремлюють серед кредитних установ тільки кредитні спілки, лізингові

компанії та ломбарди, окремі науковці – додатково факторингові та фінансові компанії.

При аналізі виконання обов'язків небанківських фінансових установ з надання інформації про кредитні послуги був використаний один із рейтингів інформаційних посередників. Так, 10 фінансових компаній що діють в організаційно-правовій формі товариств з обмеженою відповідальністю, надали відповідну інформацію про організацію корпоративної структури (або про структуру власності). Інформація на сайті телефону, електронної пошти та чату для клієнтів присутня у дев'яти кредитних фінансових установ, у однієї відсутня платформа для контактів з клієнтами. Щодо інформації про порядок укладання кредитного договору, така інформація відсутня у чотирьох фінансових компаніях, про порядок надання кредиту та необхідність підтвердження кредитоспроможності інформація відсутня у дев'яти компаніях. Можливість ознайомитися зі зразком кредитного договору до одержання кредиту відсутня у трьох фінансових компаній. Інформація про суми кредитів, реальну процентну ставку та строки кредитування надається восьми фінансовими компаніями з вказівкою на реальну річну процентну ставку у розмірі від 406 % річних до 730 % річних. Щодо нарахування пені та інших штрафних санкцій, то тільки у 5 фінансових компаніях відмічена пеня у розмірі до 50 % відсотків максимальних від суми прострочення або до 2,7 % за кожен день. Щодо порядку стягнення та розміру спорів не передбачається ніяких пропозицій про альтернативні форми розгляду спорів, а у двох фінансових компаній передбачено передання інформації про невиконання зобов'язань колекторами. Таким чином, наведена практика свідчить про ігнорування вимог Закону «Про споживче кредитування» без настання наслідків для фінансових компаній, оскільки прямих санкцій за такі порушення частини 12 статті 9 Закону України «Про споживче кредитування» не передбачено, а є тільки право споживача на зміну умов кредитування.

Викладене в підрозділі дослідження окремих ознак небанківських фінансових установ, що надають кредитні послуги свідчить про необхідність удосконалення системи державного регулювання та ризик-орієнтованого нагляду за ними, а також встановлення ефективного механізму реалізації відповідальності за порушення прав споживачів.

У підрозділі 2.2. *«Детермінація правового регулювання діяльності окремих небанківських кредитних установ їх сутністю та господарською компетенцією»* проведено аналіз небанківських кредитних установ при наданні кредитних послуг та визначені проблеми окремих видів діяльності в залежності від виду фінансової установи, та наданні пропозиції теоретичного та практичного характеру для їх усунення. Встановлено, що в умовах відсутності належного ризик-орієнтованого нагляду надання споживчих кредитів відбувається без будь-якої наявності

кредитоспроможності споживача тільки за тільки одного та двох документів - паспорт та анкета, що істотно порушує обов'язок оцінки кредитоспроможності позичальника. Пропонується при таких порушеннях правил надання кредитних послуг до небанківських кредитних установ застосовувати детерміновані порушеннями санкцій, як, наприклад, підвищення резервів надавачів в високоліквідних активах (наприклад, державні цінні папери), внесення норми про визнання таких договорів нікчемними із забороною стягнення відсотків та неустойки зі споживачів.

Виявлено, що використання коштів споживачів фінансових послуг (вкладників, членів кредитної спілки) є підставою та критерієм для ведення засобів економічного регулювання з боку уповноважених державних органів, серед яких найбільш об'єктивним є встановлення нормативів капіталу та кредитного ризику ліквідності.

Порівняння формування нормативів для кредитних спілок та банків свідчить про деякі схожі підходи уповноваженого органу щодо регулювання небанківського кредитування та оцінки ризиків для публічних та приватних інтересів у діяльність банківських та небанківських установ.

ВИСНОВКИ

В дисертації здійснено теоретичне узагальнення та представлено вирішення наукового завдання, що полягає в отриманні нових результатів у вигляді наукових висновків щодо господарської діяльності надання кредитних послуг небанківськими фінансовими установами, з'ясовано як засоби їх підтримки, так і особливості господарсько-правового регулювання їх діяльності, розробленні пропозицій щодо удосконалення національного законодавства в цій сфері. Основні теоретичні та практичні результати дають змогу сформулювати певні висновки та пропозиції.

1. Для системного розуміння кредитних операцій необхідно врахувати в термінологічному інструментарії усі правові категорії з ринків капіталу, ринків фінансових послуг та банківських послуг. Існуюче співвідношення фінансових послуг різних видів фінансових установ дозволяє на підставі кредитного характеру окремих фінансових послуг небанківських фінансових установ узагальнити їх діяльність під терміном «кредитні послуги».

2. Відмічено, що визначальним для регулювання діяльності фінансових установ на ринку кредитних послуг є здійснення залучення коштів (або за ст. 1058 ЦК України – банківського вкладу). Така діяльність може бути використана як критерій розмежування спеціальної господарської компетенції фінансових компаній, які, у свою чергу, можуть здійснювати кредитні послуги без залучення коштів фізичних осіб, та небанківських кредитних установ, які будуть здійснювати кредитні послуги

як використовуючи власні, так і залучені кошти осіб.

3. Визначено, на підставі структурного аналізу законодавства, яке регулює ринки фінансових послуг, що сукупність форм заходів регулювання та впливу до різних фінансових установ відрізняється в спеціальних законах. В дослідженні запропоновано відносити до форм регулювання адміністративне та економічне (індикативне), як таких, що виправдали відповідне закріплення в банківському законодавстві. Але щодо загального законодавства, що регулює ринок фінансових послуг, бажано чітко визначати всі форми, заходи та засоби впливу на фінансові установи, які для ринку кредитних послуг небанківських фінансових установ (ст. 19 Закону України «Про фінансові послуги») повинні відповідати напрямам економічної політики (ст. 10 Господарського кодексу) завданням та повноваженням уповноваженого органу – НБУ (ст. 27 Закону України «Про фінансові послуги») та формам державного регулювання ринку фінансових послуг.

4. Значущість банківських установ на ринку фінансових послуг та їх частка в кількісному виразі потребує врахування всіх уражованостей банківських установ та мінімізації ризиків їх діяльності на макроекономічному рівні. Залучення значної кількості грошей споживачів в банківських установах, в тому числі, на підставі значної різноманітності банківських послуг також складає значні ризики для фізичних осіб.

5. Зміни в законодавстві України, що передбачають посилення поінформованості про умови споживчого кредитування споживачів, не зупинили порушення прав останніх про повну інформацію щодо споживчого кредитування. Фактично споживачі кредитних послуг, які надаються небанківськими фінансовими установами, знаходяться у слабшому правовому становищі у порівнянні зі споживачами банківських послуг. Так, небанківські фінансові установи обмежують контакти зі споживачами в основному онлайн-формами, не відкривають доступ до правил кредитування, на сайтах часто відсутній зв'язок кредитного договору, відсутня повна інформація про загальну вартість кредиту, строки кредиту в договорі не відповідають інформації на сайтах надавачів послуг та інші недоліки, які крім того не тягнуть застосування прямих санкцій. Усуненням таких та інших прогалин повинно стати оновлення відповідного законодавства на уніфікації його норм з банківським законодавством щодо захисту прав споживачів.

6. Визначено, що в умовах відсутності належного державного регулювання, ризик-орієнтованого регулювання та нагляду, надання кредитів відбувається без будь-якої наявності кредитоспроможності споживача тільки за наявності одного чи двох документів - паспорт та анкета, що істотно порушує обов'язок оцінки кредитоспроможності позичальника. Пропонується при таких порушеннях правил надання

кредитних послуг до небанківських кредитних установ застосовувати детерміновані порушеннями санкції, як, наприклад, підвищення акумуляції резервів надавачів в високоліквідних активах (наприклад, державні цінні папери), внесення норми про визнання таких договорів нікчемними із заборону стягнення відсотків та неустойки зі споживачів.

7. Залучення коштів фізичних осіб із зобов'язанням щодо наступного їх повернення (вкладників, членів кредитних спілок) є підставою та критерієм для ведення засобів індикативного економічного регулювання з боку уповноважених державних органів, серед яких найбільш об'єктивним є встановлення нормативів капіталу, кредитного ризику, запасу ліквідності.

8. Встановлено, що наявність в регулюванні кредитних спілок більшості економічних нормативів, які присутні в банківському регулюванні та застосовується до набагато потужніших фінансових установ, свідчить про значний потенціал кредитних спілок на ринку фінансових послуг з одночасною незначною кількістю ризиків, які необхідно усувати у регулюванні державними уповноваженими органами. Поступово універсалізація послуг кредитних спілок як фінансових установ може потребувати формування стандартизації та єдиних принципів та методів розрахунку фінансових нормативів як для банків, так і для небанківських фінансових установ.

9. На підставі аналізу стану корпоративного управління та судової практики зроблено висновок, що на рівні кредитних спілок втрачається мета колективного отримання соціального ефекту та задоволення економічних інтересів своїх членів взаємним кредитуванням. Основною метою в більшості кредитних спілках є прибуток, одержаний від наданих послуг фінансового кредиту іншим особам не членам кредитних спілок, які формально виконують умови членства в кредитних спілках. Така ситуація свідчить про відсутність будь-яких переваг за організаційно-правовою формою кредитних спілок як учасника ринку фінансових послуг.

10. Нормативно-правове регулювання факторингу та факторингової послуги як фінансової необхідно здійснювати з урахуванням публічних інтересів, що полягає в регулюванні реєстрації та ліцензування, встановлення економічних нормативів для факторингової компанії, та врахування інтересів клієнтів цих фінансових установ, яке проявляється в необхідності здешевлення послуги, можливості здійснення факторингових послуг без застави, поручительства та іншого забезпечення правочину.

11. Проведений аналіз діяльності ломбардів з урахуванням критеріїв: корпоративного управління, усунення ризиків від діяльності, забезпечення інтересів споживачів, дозволяє зробити висновок, що організаційно-правовими формами ломбарду можуть бути будь-які господарські товариства, оскільки характерні ознаки повних товариств при

спеціальному регулюванні фінансових компаній та ризик-орієнтованого нагляду втрачають будь-яке значення і заважають прозорому і зручному управлінню діяльністю ломбардів.

12. На підставі аналізу вітчизняного законодавства, права ЄС та іноземних держав необхідно відмітити, що фінансовий лізинг розглядається як кредитна операція, яка вимагає застосування до лізингодавця критеріїв та вимог як до фінансових установ. Таке регулювання вимагає традиційного підходу як до діяльності кредитної компанії з визначенням усіх вимог для реєстрації, ліцензування, забезпечення державного регулювання з ризик-орієнтованим наглядом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Савчук О. О. Правові питання кредитування кредитними спілками. *Право та інновації*. 2018. № 1 (21). С. 79 – 85.
2. Савчук О. О. Особливості регулювання кредитних спілок як фінансових установ. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 130 – 137.
3. Савчук О. О. Господарсько-правове регулювання діяльності ломбардів як кредитних установ. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 4. С. 81 – 85.
4. Савчук О. О. Надання факторингових послуг небанківськими установами. *Підприємництво господарство і право*. 2018. № 9. С. 50 – 54.
5. Савчук О. О. Господарсько-правове регулювання надання послуг з фінансового лізингу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 178 – 181.
6. Савчук О. О. Щодо здійснення господарської діяльності фінансовими компаніями. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 57 – 64.
7. Savchuk O. Legal problems of information providing of consumer lending. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 6 (volume 1). 2020. P. 45 – 49.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

1. Касмініна О. О. Щодо статусу небанківських установ при наданні фінансових кредитів. *Актуальні напрями правового забезпечення інноваційної та інвестиційної політики в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 14 листопада 2014 р.). Харків. 2014. С. 142-145.
2. Савчук О. О. Правові питання кредитування кредитними спілками. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарської*

діяльності в сучасних умовах : зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.). Харків, 2018. С. 24 – 29.

3. Савчук О. О. Особливості регулювання кредитних спілок як фінансових установ. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя 24-25 серпня 2018 р.). Запоріжжя, 2018. С. 67 – 70.

4. Савчук О. О. Питання визначення ознак ломбардів як кредитних установ в господарському праві. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7-8 вересня 2018 р.). Київ. 2018. С. 38 – 41.

5. Савчук О. О. Господарсько-правова компетенція лізингових компаній. *Правові засоби забезпечення та захисту прав людини вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С. 54 – 56.

6. Савчук О.О. Специфіка правової природи фінансового лізингу: аналіз міжнародного та національного законодавства. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми України в період євроінтеграції* : збірник тез VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 30 листопада 2018 р.). Кропивницький, 2018 р. С. 70 – 73.

7. Савчук О. О. Щодо сутності фінансових компаній та специфіки їх діяльності. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах*: матеріалами II круглого столу (м. Харків, 17 травня 2019 р.). Харків, 2019. С. 132 – 137.

АНОТАЦІЯ

Савчук О. О. Господарсько-правове регулювання діяльності небанківських кредитних установ в Україні з урахуванням адаптації до законодавства Європейського Союзу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

Дисертацію присвячено розгляду правової природи небанківських фінансових (кредитних) установ, специфіці їх діяльності, а також державного регулювання та контролю за ними.

Визначено сутність окремих видів небанківських фінансових установ як суб'єктів надання кредитних послуг, виявлено проблеми ринку

кредитних послуг небанківських фінансових установ та з урахуванням права та законодавства ЄС запропоновано шляхи їх усунення.

Здійснено комплексний аналіз інформаційного забезпечення прав одержувачів споживчих кредитів, усунення виявлених протиріч та запропоновано здійснити зрівняння позичальників споживчих кредитів як в банківських, так і в небанківських установах.

Встановлено, що визначальним для посиленого нагляду та регулювання діяльності фінансових установ на ринку кредитних послуг є здійснення залучення коштів (або банківського вкладу).

У дисертації наведено авторські пропозиції щодо вдосконалення законодавства в частині захист прав споживачів кредитних послуг, які надаються небанківськими фінансовими установами, та здійснення контролю й нагляду за діяльністю таких установ.

Ключові слова: кредитні спілки, ломбарди, фінансові установи, державний нагляд, споживчий кредит, фінансова компанія.

АННОТАЦІЯ

Савчук А. А. Хозяйственно-правовое регулирование деятельности небанковских кредитных учреждений в Украине учетом адаптации к законодательству Европейского Союза. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 «Хозяйственное право; хозяйственный процесс». - Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого. Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2021.

Диссертация посвящена рассмотрению правовой природы небанковских финансовых (кредитных) учреждений, специфике их деятельности и государственного регулирования, а также контроля за ними.

Определена сущность отдельных видов небанковских финансовых учреждений как субъектов предоставления кредитных услуг, выявлены проблемы рынка кредитных услуг небанковских финансовых учреждений и, с учетом права и законодательства ЕС, предложены пути их устранения.

Осуществлен комплексный анализ информационного обеспечения прав получателей потребительских кредитов, устранения выявленных противоречий и предложено осуществить уравнивание заемщиков потребительских кредитов как в банковских, так и в небанковских учреждениях.

Установлено, что определяющим для усиленного надзора и регулирования деятельности финансовых учреждений на рынке кредитных услуг является осуществление привлечения средств (или банковского вклада).

В диссертации приведены авторские предложения по совершенствованию законодательства в части защиты прав потребителей кредитных услуг, предоставляемых небанковскими финансовыми учреждениями, и осуществления контроля и надзора за деятельностью таких учреждений.

Ключевые слова: кредитные союзы, ломбарды, финансовые учреждения, государственный надзор, потребительский кредит, финансовая компания.

SUMMARY

Savchuk O. O. Economic and Legal Regulation of of non-bank credit institutions in Ukraine considering the adaptation to the legislation of the European Union – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation to receive a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.04 "Commercial law; economic and procedural law" – Yaroslav the Wise National University of Law, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to consideration of the legal nature of non-bank financial (credit) institutions, specifics and state regulation of their activity, and also control over them.

The essence of certain types of non-banking financial institutions as subjects of credit services is determined, the problems of the credit services market of non-banking financial institutions are identified and ways to eliminate them are proposed considering account the EU legislation.

The complex analysis of information support of the rights of recipients of consumer credits, elimination of the revealed contradictions is carried out and it is offered to conduct the equalization of borrowers of consumer credits both in bank, and non-bank establishments.

It is established that the key to enhanced supervision and regulation of the activities of financial institutions in the market of credit services is the raising funds (or bank deposits).

The dissertation contains the author's proposals of improving of the legislation in terms of protection of the rights of consumers of credit services provided by non-banking financial institutions, and the control and supervision of the activities of such institutions.

The absence of proper risk-oriented regulation and supervision of loans leads to lack of examination of creditworthiness of the consumer which based on only two documents – passport and questionnaire, which significantly violates the obligation to assess the creditworthiness of the borrower. It is proposed that in case of violations of the rules for providing credit services the non-bank credit

institutions are applied sanctions determined by violations, such as increasing the accumulation of providers' reserves in highly liquid assets (eg government securities), introducing a rule of consumers.

According to the analysis of the state of corporate governance and court practice, was concluded that at the level of credit unions there is no goal of collectively obtaining a social effect and satisfying the economic interests of its members by mutual lending. The main purpose in most credit unions is the profit received from financial credit services provided to other non-credit union members who formally fulfill the conditions of membership in credit unions. This situation indicates the absence of organizational and legal form of credit unions of any advantages in their activities as a participant in the financial services market.

The practical significance of the results of the study is that the conclusions, proposals and recommendations formulated in the dissertation are significant contribution to the theory of economic law and can be used: in law-making activities – to improve the provisions of the Commercial Code of Ukraine and other regulations governing the activities of non-bank financial institutions; in research work – for further research on the problems of legal regulation of lending activities; in law enforcement activities – by applying them in their activities by national law-building bodies when considering relevant categories of cases; in the educational process - in the preparation of curriculums, relevant special courses, writing textbooks of the course "The Commercial law".

Key words: credit unions, pawnshops, financial institutions, state supervision, consumer credit.

Підписано до друку 18.03.2021. Формат 60x90 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № _____

Друкарня
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77